

زبان و ادب فارسی عمومی

مؤلف: زهرا فرود

انتشارات پیام سما

زمستان ۹۳

سرشناسه : فرود، زهرا، ۱۳۴۵-

عنوان و نام پدید آور : زبان و ادبیات فارسی عمومی / مؤلف زهرا فرود.

مشخصات نشر : تهران سازمان مدارس آزاد اسلامی (سما)، پیام سما، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری : ۲۵۴ ص.

شابک : ۱۱۰۰۰۰ ریال : ۱-۲۶۶۳-۱۰-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی : فیا

یاد داشت : کتابنامه : ص، ۲۴۹-۲۵۴.

موضوع : ادبیات فارسی

موضوع : نگارش علمی و فنی

شناسه افزوده : سازمان مدارس آزاد اسلامی (سما)، پیام سما

رده بندی کنگره : ۱۳۹ : ۳۵۶ ف / ۳۳۳۱ PIR

رده بندی دیویی : ۹۰۰/۰

شماره کتابشناسی ملی : ۳۰۹۵۵۰۳

عنوان کتاب : زبان و ادبیات فارسی عمومی

مؤلف : زهرا فرود

طراحی جلد : زهرا بگدلی

ناشر : دانشگاه آزاد اسلامی، سازمان سما، معاونت آموزشی و پژوهشی، انتشارات پیام سما

نوبت چاپ : چاپ اول ۱۳۹۳

بهاء : ۱۱۰۰۰۰ ریال

شمارگان : ۵۰۰ جلد

شابک : ۱-۲۶۶۳-۱۰-۹۶۴-۹۷۸

پیشگفتار

سپاس و ستایش خداوندی را که باسوگند به قلم ارزش معرفت آموزی رابه ما آموخت و توفیق داد گامی هر چند کوتاه در مسیر معرفت اندوزی برداریم.

کتاب حاضر با عنوان «زبان و ادبیات فارسی عمومی» حاصل سالها تجربه ی تدریس در رشته های علوم انسانی، فلسفه و تجربی است.

در ضرورت نگارش این کتاب باید گفت: پیش از این در آموزشکده ی عالی سما دو کتاب «برگزیده ی متون فارسی» تألیف دکتر جلیل تجلیل و همکارانشان و «زبان و نگارش فارسی» تألیف دکتر احمد گری و همکارانشان برای تدریس فارسی عمومی معرفی می شد. حجم زیاد این دو کتاب با توجه به محدودیت زمان تدریس در دانشگاه مانع بهره مندی کامل دانشجویان، از محتوای این دو کتاب و نیز ارزش آن بود.

لذا، از پیشنهاد آموزشکده ی عالی سما بنی بر نگارش کتاب جدیدی در زمینه ی فارسی عمومی، استقبال کردیم و بر آن شدیم تا به صورتی هدفمند، طراحی شده و منظم گزیده ای از گنجینه ی بیکران ادب فارسی را فراهم آوریم. در عین اجمال، حاوی مباحث ادبی مورد نیاز دانشجویان مقطع کاردانی و کارشناسی باشد.

امید است، دانشجویان عزیز با مطالعه ی کتاب حاضر بتوانند متون فارسی را بدون غلط بخوانند، دریافت ها، نظریه ها و پژوهش های خود را به شیوه ای صحیح به رشته ی تحریر در آورند.

در نگارش کتاب حاضر ابتدا آثار استادان و پیش کسوتانی که در فهرست منابع از آنها یاد شده است، پیش رو قرار دادیم، از تجربه های موفق آنان بهره مند شدیم و برای این بهره مندی سپاسگزار همه ی آنها هستیم؛ سپس به حکم آموزه هایمان از این بزرگواران و نیز اهداف کلی نگارش کتاب حاضر، از کاستی های احتمالی آنها پرهیز کردیم و کتاب «زبان و ادب فارسی عمومی» را در دو بخش «متون ادب فارسی» و «فنون و آیین نگارش فارسی» گزید و آوری و تدوین نمودیم.

در این مجال از همکاری مسئولان محترم دانشکده ی سما «واحد کرج» که موجبات انتشار کتاب حاضر را فراهم آوردند، سپاسگزاریم و موفقیت ایشان را در ادامه ی خدمات ارزنده ی آموزشی و فرهنگی خود، از درگاه خداوند متان خواستاریم.

به امید روزی که در سایه ی الطاف الهی و توجه به آموزش برنامه ریزی شده و هدفمند زبان و ادبیات فارسی ، شاهد شکوفایی روز افزون ارزش های عالی اخلاقی و انسانی در عرصه های مختلف جامعه باشیم. ان شاء الله

زهره فرود

۵ بهمن ۱۳۹۳

www.ketab.ir

مقدمه

در عرصه ی تاریخ ادب و فرهنگ ایران زمین، شعرا و نویسندگان فارسی زبان در برابر تحولات جامعه ناظرانی آسوده نبوده اند؛ بلکه آثار آنان آینه ی تمام نمای اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی روزگارشان است. ازین رو مطالعه ی تاریخ از طریق ادبیات یکی از راه های بیدار نگاه داشتن وجدان ملی است.

وسعت و غنای مفاهیم عالی انسانی و اخلاقی زبان و ادبیات فارسی به عنوان یکی از شاخه های علوم انسانی، یکی از ارزشمندترین ابزارهایی است؛ که نه تنها می تواند به سیاست، اقتصاد و علم سمت و سو دهد و منطقه ی این علوم را با اخلاق و جامعه تعریف نماید؛ بلکه می تواند در جهان مادی گرای امروز جوانان ما، اثر تیرت و سرگشتگی برهاند و آنان را با هویت اصیل ایرانی مسلمان آشنا سازد؛ تا در برخورد با فرهنگ و تمدن سایر ملل از آنچه با تمدن و فرهنگ او سازگار است، بهره مند گردد و در عین برابری، استقلال فکری و فرهنگی خود را که ضامن استقلال حقیقی جامعه است، حفظ نماید. تحقق این اهداف در گرو برنامه ریزی دقیق و هدفمند آموزش زبان و ادبیات فارسی به عنوان یک ضرورت است.

در راستای تحقق اهداف مذکور و آنچه در پیش گفتار بدان اشاره شد؛ کتاب «زبان و ادب فارسی عمومی» در دو بخش «متون ادب فارسی» و «نمونه های نگارش فارسی» به شرح زیر گردآوری و تدوین گردید:

بخش اول: متون ادب فارسی

انتخاب و طبقه بندی آثار ادبای برجسته ی هر دوره براساس یک ساختار منظم و منطقی از سیر تحول سبک های ادب فارسی، انواع ادبی و قالب های شعری رایج در هر دوره ی سبکی از قرن ۳ و ۴ ه. ق تا دوره ی معاصر قبل و بعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ که در هفت فصل صورت پذیرفته است.

به منظور مطالعه ی تاریخ جامعه ی ایرانی از طریق ادبیات و آشنایی دانشجویان با عوامل و موانع رشد فرهنگ و تمدن ایرانی، در ابتدای هر فصل به بیان عوامل تاریخی، سیاسی، فرهنگی و گاه مذهبی اثر گذار در تحول سبک های ادب فارسی پرداخته شده است؛ در ضمن این

مباحث به منظور تقویت مهارت مطالعه ی دانشجویان، ویژگی های سبک عمومی و آثار ادبای برجسته ی هردوره ی ادبی، معرفی شده است.

در انتخاب متون علاوه بر دل انگیزی آثار، به لحاظ محتوا به موضوعاتی زیر پرداخته شده است از جمله: انتخاب متونی با محتوای عاطفی، فرهنگ و تمدن ایرانی و اسلامی، دین و اخلاق، عرفان و تصوف، تلخیص کتب و مقالات علمی - تحقیقی و نیز داستانی، متون سیاسی - اجتماعی، ترجمه، نقد ادبی، ادبیات انتقادی از جمله طنز، کاریکلماتور، پارودی... که هر یک باتوجه به سیر تحول سبکی و تاریخی آنها انتخاب شده است.

بدین ترتیب باتوجه به محدودیت های زمان تدریس در دانشگاه ها، استادان محترم زبان و ادب فارسی می توانند به تناسب ظرفیت و تحمل دانشجویان هر رشته ی تحصیلی، متون را براساس سبک شناسی با انواع ادبی و با هر دو انتخاب و تدریس نمایند؛ و اگر از هردوره ی سبکی یا نوع ادبی وحتى براساس قالب شعر و محتوا یک نمونه تدریس گردد، دانشجویان با سیر تحول فرهنگ، تمدن و ادب فارسی از قرن ۳ و ۴ ه.ق تا دوره ی معاصر آشنایی مختصری می یابند.

در نگارش تاریخ ادبیات ضمن شرح مختصر و ذکر ویژگی های سبک اختصاصی و شیوه ی تفکر ادبا، در بخش ادبیات معاصر که بعد از انقلاب مشروطه در ارتباط تنگاتنگ با مسایل سیاسی و اجتماعی و بینش اروپایی است، به منظور آشنایی با حقیقت جوئی دانشجویان، برخلاف سنت نگارش کتب فارسی عمومی، علاوه بر توضیحات عمیق تر، در زیر نویس به معرفی منابع تحقیقاتی معتبر پرداخته شده است.

بخش دوم: فنون ادبی و آیین نگارش

در حقیقت پیوندی استوار میان دانش ها و فنون ادبی با متون و آثار ادبی برقرار است؛ به نحوی که درک متون ادبی بدون دانستن این علوم کاری بسیار دشوار و ناممکن به نظر می رسد. به دلیل همین پیوند ناگسستنی، دانشجویی که قصد آشنایی با ادب فارسی را دارد، ناگزیر از آموختن علوم و فنون ادبی است؛ در این راستا بخش دوم در دوازده فصل به شرح زیر تدوین گردیده است:

فصل اول اصطلاحات ادبی: در این فصل به ترتیب حروف الفبایی به برخی از اصطلاحات متداول ما بین شعرا و اهل ادب، پرداخته شده است؛ که دانستن آنها برای مطالعه ی فنون ادبی لازم و ضروری است.

فصل دوم آرایه های ادبی: دانشجو یان در این فصل با شیوه های مختلف ادای معنای واحد و ابزار های خیال آفرینی چون تشبیه، استعاره، مجاز و... و نیز ابزار ها و صنایع لفظی چون: تکرار، سجع، جناس و... آشنا می شوند؛ می آموزند که چگونه باید مراد و مقصود شعرا و نویسندگان را از واژه ها و عباراتی که در معنای اصلی خود به کار نرفته اند، دریابند.

فصل سوم انواع ادبی: در فصل سوم دانشجو با طبقه بندی آثار ادبی بر اساس ساختار درونی و محتوا آشنا می شود؛ می آموزد که چگونه متون را متناسب با نوع ادبی آنها مورد ارزیابی قرار دهد. در این بخش به مباحث اصلی انواع ادبی پرداخته شده است؛ از جمله: ادبیات اسطوره ای، حماسی، تعلیمی، غنایی و ادبیات داستانی که برای هر یک از این تعاریف در بخش اول کتاب، متنی به عنوان نمونه آمده است.

فصل چهارم قالب های شعری: فصل قالب های شعری به منظور آشنایی دانشجویان با طبقه بندی آثار منظوم ادبی بر حسب صوت (به عنوان مثال تعداد ابیات و وضع قافیه) تنظیم گردیده که در ضمن آن به قالب های اصلی شعر سنتی و نثری معاصر پرداخته شده است؛ برای هر یک از قالب های شعری نمونه ای در بخش من آمده است.

فصل پنجم مکاتب ادبی اروپا: در ضمن فصل پنجم به مهمترین مکاتب ادبی اروپا که در نظم و نثر معاصر فارسی اثر گذارند، پرداخته شده است.

برای بسط و گسترش در یافت های عالی الهی و انسانی از آثار ادب فارسی و به کار گیری آن در جهت تعالی دین و دنیای خود و جامعه، دانستن شیوه ی صریح و نهانی و هر آنچه به این امر کمک می کند، برای جوان ایرانی یک ضرورت است. در این راستا علاوه و ففونی که به اجمال در ادامه ی بخش دوم کتاب بدان پرداخته شده است، عبارتند از:

فصل ششم هنر نویسندگی و روش تحقیق: در این فصل ضمن بیان ویژگی های یک نویسنده و نوشته ی خوب، دانشجو یان با روش های تقویت مهارت نویسندگی، انواع گزارش و مقاله های پژوهشی و نیز روش های تحقیق، نگارش و تنظیم آنها، آشنا می شوند.

فصل هفتم خلاصه نویسی : دانشجویان در فصل خلاصه نویسی، با شیوه های صحیح یادداشت برداری از مطالب سخنرانی ها، گزارش ها، مقاله ها و نیز مراحل تلخیص یک متن که در نگارش و تنظیم چکیده ی مقاله های پژوهشی از اهمیت فراوانی برخوردار است، آشنا می شوند. نمونه هایی از انواع تلخیص در بخش متون ذکر شده است.

فصل هشتم فن ترجمه: این فصل در جهت آشنایی دانشجویان با اهمیت و تأثیر ترجمه در شکل گیری امپراتوری علمی مسلمانان، رنسانس صنعتی اروپا (که مرهون ترجمه ی آثار علمی مسلمانان است) و نیز آشنایی آنان با انواع ترجمه ، ویژگی های یک مترجم و شیوه ی صحیح نگارش متون ترجمه شده، فراهم آمده است .

فصل نهم آشن و ویرایش: دانشجو در این فصل با شیوه ی صحیح آراستن و پیراستن متون آشنا می شود. در این راستا به انواع ویرایش از جمله: ویرایش ساختاری - محتوایی (بررسی صحت محتوای علمی، تاریخی، بررسی منابع و تقدّم و تأخّر فصل ها)، ویرایش زبانی (کاربرد دستور زبان و سبک شناسی در ویرایش متون) و نیز ویرایش فنی (بررسی رسم الخط و شیوه ی املا ی کلمات و حروف و دستور منتهی جملات، نشانه گذاری، فصل بندی و...) پرداخته شده است.

فصل دهم دستور زبان: در فن نگارش لازمه ی ایجاد ارتباط با مخاطب، آشنایی با شیوه ی صحیح جمله بندی است. به نحوی که سلام نویسنده در عین شیوایی، رسا و دور از ابهام و پیچیدگی باشد، از این رو در میان مباحث مختلف دستور زبان که گاه بسیار پیچیده است، به مباحثی چون انواع کلمه، انواع جمله و جایگاه هر یک از اجزای جمله های دستور مند، پرداخته شده است.

فصل یازدهم آیین نگارش فارسی: در فصل آیین نگارش دانشجو را اساس زبان معیار امروز و رسم الخط فرهنگستان زبان فارسی با شیوه ی صحیح املا و رسم الخط لغات فارسی و کلمات عربی دخیل در آن، آشنا می شود. در ادامه ی این فصل تحت عنوان «تأثیر نظم به کاربرد صحیح و به جای لغاتی که گاهی در لفظ مشترکند؛ ولی بار معنایی متفاوتی دارند، توجه شده است.

فصل دوازدهم نشانه گذاری: دانشجو در این فصل با مهمترین نشانه ها که علاوه بر پیوند بین مطالب، معانی الفاظ و عبارات را به روشنی آشکار می سازند، آشنا می شود.

دایره و وسعت فنون ادبی چنان گسترده و وسیع است؛ که پرداختن به همه ی علوم ادبی در این مجال اندک غیر ممکن است. با توجه به محدودیت زمان تدریس ادبیات فارسی در دانشگاه ها، به اندازه ی بضاعت اندک خویش تلاش کردیم تا کلید تفکر ایرانی و زبان دوم چهلین اسلام را در دستان پر توان آینده سازان این مرز و بوم قرار دهیم تا خود متناسب با علایق و توانمندی هایشان آن را دنبال کنند و به کمال رسانند و این تلاش ما بی نقص نیست.

قبا گر حریر است گر پرنیان به ناچار خشوش بود در میان

امید است در سایه ی راهنمایی های استادان و صاحب نظران کاستی های آن در چاپ های بعدی بر طرف و اثری راه گشا به فرزندان این مرز و بوم تقدیم نماییم.

زهرافرود

۵ بهمن ۱۳۹۳

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	مقدمه
بخش اول : متون ادب فارسی	
۸	سیر تحول ادب فارسی
۹	فصل اول : ادبیات دوره ی خراسانی
۱۰	در ستایش یزدان (موفق بن هروی)
۱۱	دانش، آتش، سحر (شهید بلخی)
۱۲	ذکر نخستین خلّی که حق تعالی بر روی زمین بر نشاند (بلعمی)
۱۴	باران مُشک (رودکی)
۱۵	پادشاهی جمشید (فردوسی)
۱۸	شب (فردوسی)
۱۹	پند نوشین روان به هرمزد (فردوسی)
۲۰	آغاز آیین داد (ابو منصور المعمری)
۲۱	نیلوفر کبود ، شنبلیله، خضاب شاعر (کسایی)
۲۲	فضل امیر المومنین (کسایی)
۲۳	فصل دوم: ادبیات دوره ی غزنوی – سلجوقی
۲۴	بوی بهار (فرخی)
۲۶	سفر نامه (ناصر خسرو)
۲۹	مقام محو (ناصر خسرو)
۳۱	نماز (احمد جام)
۳۲	خرمن درّ و عقیق (منوچهری)
۳۴	دادرسی پادشاهان عجم (خواجه نظام الملک طوسی)
۳۶	دو بیت (بابا طاهر)
۳۷	ذبح عبدالله و اسماعیل (ابوبکر عتیق بن محمد سور آبادی)
۴۰	تلخ و شیرین (محمد بن منور)
۴۱	نای بی نوا (مسعود سعد)
۴۲	شناختن دنیا (احمد غزالی)
۴۴	آداب دانش اندوزی سخن (عنصر المعالی)

۴۵.....	رباعیات (خیام).....
۴۶.....	آنوشیروان و بزرجمهر (ابوالفضل بیهقی).....
۴۹.....	مناجات (خواجه عبدالله انصاری).....
۵۰.....	رسایل (خواجه عبدالله انصاری).....
۵۱.....	ابوریحان (علامه همایی).....
۵۴.....	تذکره الاولیاء (عطارد).....
۵۵.....	هفت شهر عشق، رضای حق، موسی و ابلیس (منطق الطیر عطار).....
۵۵.....	دولت (الهی نامه ی عطار).....
۵۵.....	بهلول (مصیبت نامه ی عطار).....
۵۷.....	فصل سوم : ادبیات دوره ی عراقی
۵۹.....	در حقیقت تصرف (سنایی).....
۶۰.....	حکایت برد ز نروسایح (نصرتالله منشی).....
۶۳.....	آغاز عشق فرهاد (نظامی).....
۶۵.....	در چگونگی شاعر و عروا (مامی عروضی).....
۶۷.....	در صفای صبحگاهان (سنایی).....
۶۹.....	آداب سخن گفتن (خواجه نصرتالدین طووس).....
۷۱.....	حکایت اندر نکوهش غمنازی (بوستان سعدی).....
۷۲.....	گل هایی از گلستان (سعدی).....
۷۴.....	ناله ی نی ، ارغنون، آنکه در باری بکوفت ، درخت و میوه ی نام (مثنوی مولانا).....
۷۶.....	غزلیات شمس (مولانا).....
۷۷.....	حکایات (عبید زاکانی).....
۷۸.....	جلوه ی ناز، بار امانت، بنده ی عشق (حافظ).....
۸۰.....	فصل چهارم: ادبیات دوره ی هندی
۸۲.....	شرح پریشانی (وحشی بافقی).....
۸۴.....	داستان مرد باغبان با خسرو (سعد وراوینی).....
۸۶.....	شعر خون چکان (محتشم کاشانی).....
۸۷.....	پیری (کلیم کاشانی).....
۸۸.....	مفردات (صائب).....
۹۰.....	فصل پنجم : ادبیات دوره ی اول بازگشت ادبی
۹۳.....	نامه ی دوستانه (قائم مقام فراهانی).....
۹۴.....	مرنجان دلم را (طیب اصفهانی).....
۹۵.....	ره در دل دوست (نشاط اصفهانی).....

۹۶	نسیم خلد (قائمی)
۹۷	فصل ششم: ادبیات دوره ی دوم بازگشت ادبی
۹۹	سفینه ی طالبی (طالبوف)
۱۰۰	سفر نامه ی ابراهیم بیک (زین العابدین مراغه ای)
۱۰۲	پیام ایران (ملک الشعرا ی بهار)
۱۰۳	طنز مکتوب محرمانه (دهخدا)
۱۰۵	حقیقت و مجاز (پروین اعتصامی)
۱۰۶	گوش شنوا کو؟ (اشرف الدین گیلانی)
۱۰۷	عشق وطن، مناعت طبع (میرزاده ی عشقی)
۱۰۸	فصل هفتم: ادب و معاصر (قبل وبعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷)
۱۱۲	فارسی شکر است (بمالزاده)
۱۱۶	هست شب (نیما)
۱۱۷	سگ ولگرد (صادق هدایت)
۱۲۱	چشم شیشه ای (صادق چوبک)
۱۲۳	کارنامه ی علمی اسلام (زرین نوبخت)
۱۳۲	ندای آغاز (سهراب سپهری)
۱۳۴	در خدمت و خیانت رو شنفکران (جلال آل احمد)
۱۳۸	باغ من (اخوان ثالث)
۱۳۹	شبانہ (شاملو)
۱۴۰	شبگیر (هوشنگ ابتهاج)
۱۴۱	دلم گرفته است (فروغ فرخزاد)
۱۴۲	دسته گل آبی (اوکتاویو یاز)
۱۴۵	نقد دسته گل آبی (عبدالحسین فرزاد)
۱۴۸	بخوان به نام گل سرخ (شفیعی کدکنی)
۱۵۰	دور (فریدون توللی)
۱۵۱	پارودی منشور اختلاس (فریدون توللی)
۱۵۳	کسوف دل (سلمان هراتی)
۱۵۴	یاد مردی بزرگ و کم نظیر (نقد شعر از غلامحسین یوسفی)
۱۵۸	پارودی منظوم کفش هایم کو؟ (کیومرث صابری)
۱۶۰	کاریکلماتور (پرویز شاپور)
۱۶۱	اگر دل دلیل است (قیصر امین پور)
۱۶۳	عشق روی پیاده رو (مصطفی مستور)

- رباعیات امروز (قیصر امین پور، نصرالله مردانی، سهیل محمودی، هوشنگ ابتهاج)..... ۱۷۰
- دادگاه (علیرضا قرزوه)..... ۱۷۱
- آخرین دقیقه های آخر الزمان (مهدی زارعی)..... ۱۷۳

بخش دوم: فنون ادبی و آیین نگارش فارسی

فصل اول: اصطلاحات ادبی ۱۷۵-۱۷۸

ارتجال/ استعجال/ اطناب/ اطناب ممل/ ایجاز/ ایجاز مخل/ بیت / بیت الغزل و بیت القصیده/ بیت مصرع/ بیت مملع/ بلاغت/ پساوند (قافیه) / تخلص در غزل / تخلص در قصیده/ تعقید/ تغزل، تشبیب، نسیب / دعای تأییدیه یا شریطه/ ردیف/ سلاست/ سهل ممتنع/ خصی / غث و سمین/ فصاحت/ متکلف / مجابات/ مساوات/ مصراع / مطلع و مقطع/ هجا.

فصل دوم: آرایه های ادبی ۱۷۹-۱۸۴

واج آرایه/ سجع و انواع آن: سجع متوازی، سجع متوازن، سجع افزایشی/ جناس و انواع آن: جناس تام، جناس ناقص: جناس ناقص حرکتی، جناس ناقص حرف، جناس ناقص افزایشی/ تضمین/ مراعات نظیر/ تلمیح/ متناقض نما/ حسن تعلیل/ حسن آمیزش/ تلمیح/ تلمیح ساده/ تشبیه بلیغ: تشبیه بلیغ اسنادی، تشبیه بلیغ اضافی/ تشبیه تمثیل/ استعاره و انواع آن: استعاره مصرحه، استعاره مکنیه/ مجاز/ کنایه.

فصل سوم: انواع ادبی ۱۸۵-۱۹۲

اسطوره/ ادبیات حماسی: تفاوت حماسه و ابیوری، ویژگی های حماسه/ ادبیات تعلیمی/ ادبیات غنایی: مدح، مرثیه، مناظره، هجو، طنز، شهر آشوب، ابیوری/ کلماتور/ ادبیات داستانی: جایگاه ادبیات داستانی در جامعه، قصه/ داستان کوتاه/ عناصر داستان: طرح داستان، شخصیت پردازی، درونمایه، زاویه دید، زمینه و صحنه، فضا و جو، لحن.

فصل چهارم: قالب های شعری ۱۹۳-۱۹۷

نظم در لغت و اصطلاح ادبی / تفاوت نظم و شعر/ انواع شعر: نثری، عریضه، غزل، قطعه، دوبیتی، رباعی، مثنوی / ترجیع بند، ترکیب بند، مستمط، مستزاد، چار پاره / انواع شعر نو: شعر نایب (آزاد)، شعر سپید (شاملویی)، موج (نو شعرمنثور).

فصل پنجم: مکاتب ادبی اروپا ۱۹۸-۲۰۳

کلاسیسم/ رمانتیسم/ رئالیسم/ ناتورالیسم/ سورئالیسم/ سمبولیسم.

فصل ششم: هنر نویسندگی و روش تحقیق ۲۰۴-۲۱۴

نقش نویسندگان در جامعه / ویژگی نویسنده ی خوب/ ویژگی های محتوایی و بیانی نوشتار خوب/ ویژگی های نگارشی نوشته ی خوب / برای نویسندگی چه باید کرد؟ / نوشته های پژوهشی و تحقیقی: گزارش، انواع گزارش از نظر منابع و اندازه، انواع گزارش از نظر ارزش و رسمیت / مقاله/ انواع مقاله: مقاله های رسمی، مقاله های غیر رسمی/ مراحل نگارش مقاله های پژوهشی: ویژگی موضوع تحقیق، طرح یا پیرنگ، ویژگی نام پژوهش نامه/ روش تحقیق و گردآوری مطالب: روش مشاهده، روش عمومی، روش کتابخانه ای: مرجع شناسی، یادداشت برداری از منابع تحقیق/ شیوه ی تنظیم آثار پژوهشی (پایان نامه، مقاله و گزارش).

فصل هفتم: خلاصه نویسی..... ۲۱۶-۲۱۵

تعریف خلاصه نویسی / کاربرد خلاصه نویسی / شیوه های تلخیص: تلخیص با حفظ سبک نویسنده، تلخیص بدون حفظ سبک نویسنده / مراحل خلاصه نویسی،

فصل هشتم: فن ترجمه ۲۱۹-۲۱۷

تعریف ترجمه / تاریخ ترجمه در ایران / نقش ترجمه در تحولات جامعه بشری / انواع ترجمه: ترجمه ی شفاهی، ترجمه مکتوب. ترجمه ی لفظ به لفظ، ترجمه ی جمله، ترجمه ی آزاد / ویژگی های مترجم / مراحل نگارش ترجمه متون.

فصل نهم: آیین ویرایش..... ۲۲۲-۲۲۰

ویرایش و انواع آن، ویرایش محتوایی - ساختاری: محورهای اصلی ویرایش محتوایی - ساختاری / ویرایش زبانی: محورهای اصلی ویرایش فنی: محور های اصلی ویرایش فنی.

فصل دهم: بنیادهای دستور زبان فارسی..... ۲۳۳-۲۳۲

اسم/انواع اسم: اسم جامد و مشتق / اسم خاص و عام، اسم معرفه و نکره، اسم مفرد و جمع، اسم ساده و مرکب، اسم ذات و معنی / ضمیر / انواع ضمیر: ضمیر شخصی و انواع آن، ضمیر مشترک، ضمیر اشاره، ضمیر پرسشی، ضمیر تعجبی، ضمیر مبهم / صفت / انواع صفت: صفت بیانی و انواع آن، صفت شمارشی، صفت مبهم، صفت پرسشی، صفت اشاره / قید و انواع آن: قیدمختص و قید مشترک / فعل و مفاهیم آن: فعل از دیدگاه ساختار، فعل از دیدگاه نهاد / حرف / انواع حرف / صوت / جمله و انواع آن: جمله از دیدگاه پیام، جمله از دیدگاه فعل، جمله از دیدگاه ساختار و ترکیب، انواع جمله از دیدگاه نظم دستوری / جابه و ترتیب اجزای جمله / حذف اجزای جمله.

فصل یازدهم: آیین نگارش و رسم الخط..... ۲۴۴-۲۳۴

املا و رسم الخط فارسی / رسم الخط کلمه های عربی در فارسی / غلط ننویسیم.

فصل دوازدهم: نشانه گذاری ۲۴۸-۲۴۵

(.) نقطه / (:) دو نقطه / (-) خط فاصله / (?) نشان پرسش / (!) نشان تعجب / () دوهلال / « » گیومه / [] قلاب / (...) سه نقطه / (☆) ستاره / (/) ممیز.

فهرست منابع و مآخذ ۲۵۴-۲۴۹